

REALIZACJA FUNDUSZY STRUKTURALNYCH A POZIOM WYKSZTAŁCENIA ROLNIKÓW

Urszula Malaga-Toboła

Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki, Akademia Rolnicza w Krakowie

Streszczenie: Przedstawiono zależności pomiędzy poziomem wykształcenia producentów rolnych a przeznaczeniem funduszy strukturalnych przyznanych rolnikom w latach 2004-2006. Badaniami objętych zostało 30 gospodarstw leżących na terenie powiatu nowosądeckiego, w których przeprowadzono wywiad kierowany na temat wysokości otrzymanej pomocy finansowej oraz jej przeznaczenia. Badane obiekty podzielono na grupy różniące się między sobą poziomem i rodzajem wykształcenia ich właścicieli. Ponad połowa wniosków dotyczyła modernizacji gospodarstw i to na nią przyznano najwyższą kwotę pieniędzy. Największym powodzeniem cieszyły się działania 1.1. SPO oraz 6 PROW.

Słowa kluczowe: fundusze strukturalne, działanie, przeznaczenie, wykształcenie

Wprowadzenie

W warunkach gospodarki rynkowej daleko idącej transformacji ulegają zadania związane z prowadzeniem rolniczego procesu produkcyjnego. Rolnik staje się bardziej menadżerem niż technologiem i inżynierem. Dzisiejszy producent rolny powinien posiadać umiejętność zarządzania gospodarstwem, diagnozować procesy produkcyjne i rozumieć technikę. Nie mniej ważne są wymagania wykonawcze w zakresie pracy operatorskiej. Z tego też względu musi nastąpić znaczny wzrost poziomu wykształcenia producenta rolnego [Kusz, Marciniak, Skwarcz 1999]. Z chwilą wstąpienia Polski do UE rolnicy chcąc konkurować z rolnikami z krajów należących do UE, jak podkreśla m.in. Michałek [2004] muszą zmienić system gospodarowania, stosując bardziej wydajne maszyny, racjonalnie je wykorzystując oraz usprawniając procesy produkcyjne – a do tego potrzebna jest wiedza z danego zakresu. Natomiast nadal jednym z problemów polskiego rolnictwa jest niski poziom wykształcenia i przygotowania zawodowego osób zarządzających gospodarstwem, gdyż według Powszechnego Spisu Rolnego [2002] przygotowanie zawodowe, tj. wykształcenie o kierunku rolniczym ma co piąta osoba kierująca gospodarstwem – 19,9%. Tylko kurs kwalifikacyjny (rolniczy) posiada 29,9%, a osób bez żadnego udokumentowanego przygotowania rolniczego jest aż 50,2%. Z kolei przeszło 4% ludności związanej z użytkowaniem gospodarstwa rolnego posiada wykształcenie wyższe, blisko połowa, tj. 49% legitymuje się wykształceniem średnim (łącznie z zasadniczym zawodowym), niestety podstawowe deklaruje aż 40%, a pozostałe ok. 5% to osoby bez żadnego wykształcenia. Zaś tylko właściwie wykształceni rolnicy są w stanie czynnie uczestniczyć w procesie transformacji rolnictwa oraz wyprowadzić wieś z zacofania. Poziom wykształcenia rzutuje bowiem na kulturę pracy oraz stosunek do problemów ochrony środowiska naturalnego, dziedzictwa kulturowego i krajobrazu.

Cel, zakres i metodyka badań

Celem pracy była analiza formy realizacji przez właścicieli gospodarstw górskich przyznanej pomocy finansowej w zależności od poziomu ich wykształcenia oraz sprawdzenie, czy wykształcenie wpływa na rodzaj podejmowanych inwestycji.

Przedmiotem badań było 30 losowo wybranych obiektów położonych w obrębie powiatu nowosądeckiego. Potrzebne informacje dotyczące wykorzystania programów pomocowych uzyskano przeprowadzając wywiad kierowany z rolnikami oraz uzupełniono z wniosków udostępnionych przez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Nawojowej. Dane dotyczyły wielkości przyznanych kwot, ich przeznaczenia oraz działania, z którego pomoc ta była przydzielana.

Dla celów analizy porównawczej badane obiekty podzielono na grupy różniące się poziomem wykształcenia osoby zarządzającej gospodarstwem (podstawowe, zawodowe, średnie i wyższe) oraz jego rodzajem (rolnicze i pozostałe).

W pracy przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji, która miała wykazać istotność różnic między badanymi grupami wyróżnionymi ze względu na wykształcenie producentów rolnych. Analizie poddano średnią kwotę pieniężną otrzymaną przez właścicieli gospodarstw.

Charakterystyka badanych gospodarstw

Badane gospodarstwa prowadziły swoją działalność na średniej powierzchni użytków rolnych wynoszącej 6,94 ha (tab. 1). Średni areal gruntów ornych zajmował 67% a użytków zielonych 21% powierzchni użytków rolnych. Ponadto w gospodarstwach tych odnotowano wysoki (12%), w porównaniu z innymi regionami, udział sadów i plantacji wieloletnich charakteryzujący głównie gospodarstwa największe obszarowo. Średnia obsada inwentarza żywego wynosiła $0,52 \text{ SD} \cdot \text{ha}^{-1} \text{UR}$ i w większości stanowiło ją bydło mleczne.

W strukturze zasiewów dominowały zboża zajmujące 48,3% powierzchni gruntów ornych. Również udział roślin przemysłowych i pastewnych był wysoki gdyż wynosił odpowiednio: 16,2 i 18,1%. Natomiast najmniej uprawiano warzyw i roślin okopowych.

Średnia wartość odtworzeniowa parku maszynowego wynosiła 18,2 tys. zł·ha⁻¹ UR. Najniższą odnotowano w obiektach, których właściciele posiadali wykształcenie podstawowe, zaś najwyższą u rolników najlepiej wykształconych.

W czasie prowadzenia wywiadu aż 87% ankietowanych rolników było w wieku od 18 – 45 lat, natomiast 13% to rolnicy, którzy mieli powyżej 45 lat. Zatem wszyscy z badanej grupy mogli korzystać z większości programów unijnych.

Liczba właścicieli gospodarstw posiadających najniższy i najwyższy poziom wykształcenia była taka sama, bowiem 2 rolników posiadało wykształcenie podstawowe i 2 – wyższe, co stanowiło po 7% spośród 30 ankietowanych (tab. 2). Natomiast osób zarządzających gospodarstwem z wykształceniem zawodowym było 12, a średnim 14. Stanowiło to zatem odpowiednio: 40 i 46%. Na uwagę zasługuje również fakt, iż większość (70%) rolników otrzymała przygotowanie rolnicze. Jest to szczególnie ważne, zważywszy na fakt, że to właśnie nauki rolnicze są odpowiedzialne m.in. za wyżywienie ludzkości zdrową żywnością.

Realizacja funduszy strukturalnych...

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw
Table 1. Characteristics of farms under investigation

Wyszczególnienie	Jednostka	Średnio	Wykształcenie			
			podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
Użytki rolne	[ha]	6,94	5,93	5,76	7,58	10,55
Grunty orne		4,64	3,88	3,94	5,01	7,00
w tym: zboża		2,24	2,20	1,81	2,37	3,80
okopowe		0,52	0,55	0,39	0,61	0,65
przemysłowe		0,75	0,75	0,47	0,89	1,50
pastewne		0,84	0,38	1,10	0,70	0,80
warzywa		0,29	0,00	0,18	0,44	0,25
Użytki zielone		1,49	0,80	1,24	1,61	2,30
Sady i plantacje wieloletnie		0,81	0,40	0,58	0,96	1,25
Obsada inwentarza żywego		[SD·ha ⁻¹ UR]	1,50	1,43	1,54	1,50
Wartość odtworzeniowa parku maszynowego	[tys. zł·ha ⁻¹ UR]	18,20	16,52	17,37	19,13	18,37

Źródło: badania własne

Tabela 2. Poziom i struktura wykształcenia ankietowanych rolników
Table 2. Education level and structure of respondent farmers

Wyszczególnienie	Jednostka	Średnio	Wykształcenie			
			podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
Liczba osób ogółem	[sztuk]	30	2	12	14	2
w tym: z wykształceniem rolniczym		21	-	10	9	2
Struktura wykształcenia ogółem	[%]	100	7	40	46	7
w tym: z wykształceniem rolniczym		70	-	83	64	100

Źródło: badania własne

Wyniki badań

Spośród 30-tu wniosków złożonych do ARiMR, aż 17, tj. 56,6% dotyczyło modernizacji gospodarstw (tab. 3). Po 3-ech rolników otrzymaną pomoc finansową przeznaczyły na budowę płyty obornikowej oraz na przekształcenie w gospodarstwo ekologiczne. Z kolei po 2-óch przyznane pieniądze zainwestowało w agroturystykę i przekazując gospodarstwo otrzymywało rentę strukturalną. Zaś 1 rolnik założył sad i 1 zakupił stado podstawowe inwentarza żywego. Zatem jak widać ponad połowa badanych obiektów została poddana modernizacji, toteż tym bardziej wydaje się być istotne wykształcenie zarządzających tymi gospodarstwami. Bowiem modernizacja wyraźnie podnosi wymagania dotyczące kwalifikacji zawodowych. Z badań wynika, iż w istocie tak jest, gdyż na 17-tu producentów,

którzy złożyli wnioski na ten cel, 10 -ciu posiadało wykształcenie średnie. Poziom wykształcenia właścicieli gospodarstw, którzy składali wnioski o wsparcie na ekologię - to 2 średnie i 1 zawodowe, na budowę płyty obornikowej - 2 podstawowe i 1 zawodowe. Natomiast jeden spośród dwóch rolników o najwyższym i jednocześnie rolniczym wykształceniu założył sad a drugi rozpoczął działalność agroturystyczną.

Tabela 3. Przeznaczenie funduszy na tle poziomu wykształcenia beneficjentów
Table 3. Allocation of funds compared to beneficiaries' education level

Przeznaczenie	Średnio	Wykształcenie			
		podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
Ekologia	3	–	1	2	–
Agroturystyka	2	–	1	–	1
Płyta obornikowa	3	2	1	–	–
Modernizacja	17	–	7	10	–
Renta	2	–	2	–	–
Zakup stada	1	–	–	1	–
Założenie sadu	1	–	–	–	1

Źródło: badania własne

Najniższą kwotę pieniędzy (wyluczając beneficjentów otrzymujących rentę) otrzymali rolnicy na budowę płyty obornikowej (tab. 4). Były to osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym. Kwota tej dotacji wynosiła tylko 3200 zł. Natomiast największe wsparcie finansowe przeznaczone zostało na modernizację, zakup stada podstawowego oraz agroturystykę. Otrzymali je zarządzający gospodarstwem posiadający wykształcenie średnie i wyższe. To właśnie osoby posiadające odpowiedni zasób wiedzy umieją maksymalnie i efektywnie wykorzystać potencjalne możliwości przyrody w produkcji m.in. zdrowej żywności. Tym bardziej, że jak podkreśla Michałek [2002] w wielu dziedzinach polskiego rolnictwa postęp jest ciągle za wolny i opiera się bardziej na tradycjach niż nowoczesności.

Tabela 4. Wysokość przyznanych kwot na tle poziomu wykształcenia beneficjentów [zł]
Table 4. The amount of allocated sums compared to beneficiaries' education level [PLN]

Przeznaczenie	Średnio	Wykształcenie			
		podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
Ekologia	8433	–	10800	7250	–
Agroturystyka	56500	–	45000	–	68000
Płyta obornikowa	3200	3100	6500	–	–
Modernizacja	64375	–	54857	68200	–
Renta	1250	–	1250	–	–
Zakup stada	60000	–	–	60000	–
Założenie sadu	40000	–	–	–	40000

Źródło: badania własne

Realizacja funduszy strukturalnych...

Jak wynika z danych umieszczonych w tabeli 5 największym powodzeniem cieszyły się działania 1.1 SPO oraz 6 PROW. Z tych dwóch działań skorzystało odpowiednio: 10 i 8 producentów rolnych.

Tabela 5. Poziom wykształcenia a działanie
Table 5. Education level and an operation

Działanie	Średnio	Wykształcenie			
		podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
1 PROW	2	–	2	–	–
4 PROW	3	–	1	2	–
5 PROW	1	–	1	–	–
6 PROW	8	2	2	4	–
1.1. SPO	10	–	2	7	1
1.2. SPO	4	–	4	–	–
2.4. SPO	2	–	1	–	1

Źródło: badania własne

Działania w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW):

- 1 PROW – Renty strukturalne,
- 4 PROW – Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt,
- 5 PROW – Zalesianie gruntów rolnych,
- 6 PROW – Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE

Działania w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO)

- 1.1. SPO – Inwestycje w gospodarstwach rolnych,
- 1.2. SPO – Ułatwianie startu młodym rolnikom,
- 2.4. SPO – Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodu

Między innymi z działania 6 PROW skorzystali obydwaj rolnicy posiadający wykształcenie podstawowe. Z kolei osoby o wykształceniu wyższym wykorzystały działania 1.1. SPO oraz 2.4. SPO. Osoby wykształcone więcej inwestują, są bardziej otwarte na nowe propozycje i osiągnięcia techniki oraz łatwiej w razie konieczności jest im zmienić kierunek produkcji, stąd też decyzja o takiej formie realizacji przyznanych funduszy. Natomiast największym powodzeniem wśród rolników posiadających wykształcenie średnie cieszyły się „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” oraz „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE”. Jedynie rolnicy z wykształceniem zawodowym mniej więcej w jednakowym stopniu skorzystali z wszystkich wyszczególnionych działań. Najwyższa przyznana kwota pochodziła z działania 1.1. SPO, zaś najniższa z 5 PROW (tab. 6).

Przeprowadzona analiza wariancji wykazała istotność różnic pomiędzy średnią kwotą przeznaczoną na przekształcenie gospodarstw w ekologiczne a kwotą przeznaczoną na zakup ciągnika i stada podstawowego. Również pomoc finansowa otrzymana na rozpoczęcie agroturystyki była znacznie wyższa i przez to istotnie się różniła od przyznanej na budowę płyty obornikowej i zalesienie. Z kolei dotacja na zakup ciągnika była różna od

dotacji na płytę obornikową, zalesienie i rentę strukturalną. Podobnie i zakup stada pochłoniął znacznie wyższą kwotę w porównaniu z płytą obornikową, zalesieniem i rentą strukturalną.

Tabela 6. Wysokość kwoty w zależności od działania
Table 6. Allocated amount depending on an operation

Działanie	Średnio	Wykształcenie			
		podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
1 PROW	12500	–	12500	–	–
4 PROW	24933	–	10800	32000	–
5 PROW	7500	–	–	7500	–
6 PROW	24580	3100	14750	40250	–
1.1. SPO	80200	–	80500	85857	40000
1.2. SPO	50000	–	50000	–	–
2.4. SPO	56500	–	45000	–	68000

Źródło: badania własne autora

Analiza statystyczna wykazała również istotne różnice pomiędzy kwotami pochodzącymi z różnych działań. Otóż kwota przyznana z działania 4 PROW była istotnie różna od kwoty pochodzącej z działania 1.1. SPO i 5 PROW. Istotne różnice wystąpiły również pomiędzy dotacją pochodzącą z działania 2.4. SPO i 1 PROW, 1.1. SPO a 6 PROW, 5 PROW i 1 PROW oraz pomiędzy 1.2. SPO a 5 PROW. Natomiast rozpatrując poszczególne grupy różniące się poziomem wykształcenia, test Duncana wykazał, że średnia kwota jaką otrzymali rolnicy o wykształceniu podstawowym (3100 zł.) istotnie różniła się od kwoty przyznanej beneficjentom z wykształceniem średnim (59530 zł.) i wyższym (54000 zł.) (tab. 7).

Tabela 7. Test Duncana: zmienna: kwota w zależności od poziomu wykształcenia
Table 7. Duncan's test: variable: the sum depending on education level

Wykształcenie	Zaznaczone różnice są istotne z $p < 0,05000$			
	(1) M = 59536	(2) M = 39275	(3) M = 3100	(4) M = 54000
(1) średnie	–	0,39585	0,02564	0,80435
(2) zawodowe	0,39585	–	0,11395	0,51135
(3) podstawowe	0,02564	0,11395	–	0,03735
(4) wyższe	0,80435	0,51135	0,03735	–

Źródło: obliczenia własne

Podsumowanie

1. Spośród 30 badanych właścicieli gospodarstw najwięcej (46%) posiadało wykształcenie średnie a najmniej (po 7%) wyższe i podstawowe. Aż 21 ankietowanych (70%) otrzymało przygotowanie zawodowe w kierunku rolniczym.
2. Zdecydowanie najwięcej rolników (17) złożyło wnioski o dofinansowanie na modernizację gospodarstw. 10 spośród nich posiadało wykształcenie średnie a pozostali zawo-

dowe. Jedyne 2 osoby z najniższym wykształceniem starały się o pomoc finansową z przeznaczeniem na budowę płyty obornikowej, zaś osoby z wykształceniem wyższym rozpoczęły działalność agroturystyczną oraz założyli sad.

3. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, iż poziom wykształcenia ma istotny wpływ na wielkość uzyskanych funduszy strukturalnych oraz formę ich zagospodarowania. Bowiem osoby z wykształceniem wyższym i średnim wykorzystały pieniądze modernizując gospodarstwa, przekształcając je na ekologiczne, inwestując w agroturystykę, czyli w działalność wymagającą odpowiedniej wiedzy i przygotowania.

Bibliografia

- Kusz A., Marciniak A.W., Skwarcz J.** 1999. Potrzeby edukacyjne rolnictwa i możliwości ich zaspokajania przy zastosowaniu nowych technologii informatycznych. Inżynieria Rolnicza 1, Kraków. s. 73-82.
- Michalek R.** 2002. Wiedza – najefektywniejszą drogą restrukturyzacji polskiego rolnictwa. Nauka 4. Warszawa. s. 21-28.
- Michalek R., Peszek A.** 2004. Poziom wykształcenia producentów rolnych a efektywność postępu naukowo-technicznego. Inżynieria Rolnicza 4(59). Kraków. s. 111-119.
- Urząd Statystyczny 2003. Raport z wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002. Warszawa.

THE USE OF STRUCTURAL FUNDS VERSUS EDUCATION LEVEL OF FARMERS

Abstract. The paper presents relations between education level of agricultural manufacturers and allocation of structural funds granted to farmers in years 2004-2006. The scope of tests covered 30 farms located in the area of Nowy Sącz administrative district, where the researchers interviewed the farmers on the amount of received financial aid and its allocation. Investigated facilities were divided into groups differing from each other in the level and type of their owners' education. More than half of the applications concerned modernisation of farms, and most of the money was allocated for this. The most popular operations were: 1.1. SPO and 6 PROW.

Key words: structural funds, operation, allocation, education

Adres do korespondencji:

Urszula Malaga-Toboła; e-mail:malaga@tier.ar.krakow.pl
Katedra Inżynierii Rolniczej i Informatyki
Akademia Rolnicza w Krakowie
ul. Balicka 116B
30-149 Kraków